

Н. І. Паламарчук

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»*

УДК: [001.9:061.2](477.83/.88)«18/19»

**РОЛЬ «РУСЬКОЇ ТРИЦІ»
У ПРОБУДЖЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ
ЗАХІДНИХ ЗЕМЕЛЬ УКРАЇНИ**

N. Palamarchuk

*National Technical University of Ukraine
«Kyiv Polytechnic Institute»*

***A Role of «Ruthenian trinity» in National Consciousness
Awakening in Western Ukraine***

Висвітлюються важливі аспекти діяльності громадсько-культурного угруповання демократичного спрямування, яке очолювали М. Шашкевич, І. Вагилевич і Я. Головацький.

Ключові слова: Західна Україна, національне відродження, язичіє, народна мова, цензура.

While analyzing materials from the encyclopedic guides, scientific and publicist works, and periodical issues, the author examines historical roots (origin) of the half-legal democratic, educational and literary group the «Ruthenian Trinity» («Ruska Triytsia»). He shows the significance of study and popularization of the major mission seen by the Trinity members in: elevation of the Ukrainian language status and authority; introducing revolutionary changes to the literature of that time by incorporation of folk language; desire to enlighten people and promote awakening of their national consciousness to the greatest possible extent.

The article shows the specific results of the «Ruthenian Trinity» activity: «walking to the people», publication of «The Ruthenian Son» manuscript collection (1833); preparation of «The Star» («Zoria») to printing (1834), as well as the reason why its publication was forbidden by both the Viennese and the Lvivian censorship. The analysis of grounding for the official prohibition to spread «Rusalka Dnistrovaia» («The Nymth of the Dniester») almanac (1836) among readers is provided. It is about the sense of studying history of your nation in the people's unity, recognition of collective nature of their historical destiny, in development of national consciousness and ardent love to the native language and the native land.

Keywords: Western Ukraine, national revival, paganism, folk language, censorship.

Освещаются важные аспекты деятельности общественно-культурного объединения демократической направленности, которое возглавили М. Шашкевич, И. Вагилевич и Я. Головацкий. Прослеживается перерастания идеи просветительства в идею единства западноукраинских земель со всей Украиной.

Ключевые слова: Западная Украина, национальное возрождение, язычие, народная речь, цензура.

На початку ХІХ ст. Західна Україна перебувала під австрійським пануванням. Національну інтелігенцію тут репрезентувало не українське дворянство чи міщанство, як це було у східних та центральних регіонах, а здебільшого греко-католицьке духовенство. Тільки воно мало в той час право здобувати вищу освіту. Однак духовенство намагалося вживати як у школі, так і в писемній практиці, язичіє, мішанину церковнослов'янських, польських, російських та українських слів. Вважаючи народну мову надто низькою, грубою, селянською, «мовою пастухів», непридатною для літератури, служителі церкви свідомо уникали її використання. Поряд із цим церковнослов'янська ще й погано надавалася для широкого вжитку як мова «високої культури». Вона не могла конкурувати з німецькою і польською через свою невиробленість. Нею друкувалися одиничні видання, тоді як німецька була мовою Просвітництва, класичної філософії, німецьких романтиків. Все це вплинуло на долю Руського інституту, який закрили 1809 р. не через репресії австрійської бюрократії чи польської шляхти, як про це часто стверджують джерела, а на прохання самих руських студентів [5, с. 17]. Адже вони відчували себе ображеними й меншовартісними порівнянно з польськими студентами Львівського університету, які слухали лекції німецькою [3, с. 46]. Саме з цих причин у Галичині фактично панувала польська культура. У промові «Слово к питомцям» М. Шашкевич перед керівництвом семінарії, людьми вченими, скаже, що вони сміялися з народної мови, вважаючи за поганий тон навіть зізнаватися, що знають її [3, с. 17]. Ідеї національного відродження поступово утверджуються в 1820–1830-х рр. і на західноукраїнських землях. По-справжньому цей процес розпочався в 1830-х рр. під впливом ідей романтизму та слов'янського відродження, які охопили чехів і поляків. До того ж на українських землях, що входили до складу Російської імперії, з'явилися твори нової української літератури, етнографічні та історичні видання, з якими ознайомилася галицька молодь. Це також сприяло національному відродженню [10].

Актуальність статті полягає в тому, що в наш час «деформації» системи цінностей, розриву системного зв'язку природничих, технічних і гуманітарних складових вищої школи було викривлено соціально-етичний кодекс спеціаліста, що призвело до правового нігілізму, збіднення гуманістичного по-

тенціалу науки й виробництва, пригнічення творчого начала особистості [22, с. 25–26]. Об'єктивний аналіз основних напрямів діяльності «Руської трійці» в Галичині, осмислення причин її утворення дають можливість оцінити не лише події минулих часів, але й формувати на їх основі, працюючи зі студентами, ціннісні орієнтири у становленні гармонійно розвинутих особистостей, громадян-патріотів своєї країни [15, с. 65]. Тож мета роботи — висвітлити найважливіші аспекти діяльності «Руської трійці».

Історія «Руської трійці» неодноразово ставала об'єктом наукових досліджень як українських, так і зарубіжних істориків. Різні напрями діяльності цього напівлегального демократично-просвітницького й літературного угруповання висвітлювались упродовж багатьох років (з 1963 р.) у збірниках «Шашкевичіяна» та «Бібліотека Шашкевичіяни». Їх видавав Інститут Маркіяна Шашкевича, заснований 1962 р. у канадському місті Вінніпег [6, с. 607].

Учасниками «Руської трійці» було близько 20 молодих людей, майже виключно семінаристи та молоді священники (лише двоє мали світську професію). Засновники об'єднання — Маркіян Шашкевич (1811–1834 рр.), Іван Вагилевич (1811–1866 рр.) та Яків Головацький (1814–1888 рр.) — були в ті часи студентами Львівського університету й водночас вихованцями греко-католицької духовної семінарії. У Львівській семінарії, де навчався М. Шашкевич, було дві «партії» — пропольська і промосковська. Цих трьох юнаків пов'язували нерозривна дружба та ідейні переконання. Слово «руська» за термінологією населення тогочасної Галичини означало «українська». Воно й визначило ідейну основу та зміст діяльності «трійчан», які поставили за мету піднести освітній рівень та пробудити національну свідомість галичан [20, с. 61]. Основне джерело відновлення історичної пам'яті українців «Руська трійця» вбачала в історії. Її увага зосереджувалася на очищенні мови місцевих українців від різних «вишуканостей», зокрема штучного наповнення галицького діалекту української мови церковнослов'янськими зворотами на пропозицію І. Могильницького та його соратників. Свої дії «трійчани» спрямовували на збереження традицій і перетворення української мови на літературну [2, с. 412–414].

«Руська трійця» розуміла необхідність єдинокровного зв'язку з Наддніпрянською Україною. Девізом життя й діяльності «трійчан» став фольклорний образ «Світи, зоре, на все поле, закіль місяць зійде». Вони взяли його зі збірки пісень М. Максимовича.

З цією метою члени гуртка почали «ходити в народ», записуючи пісні й перекази, слова та вислови, які вживали прості люди. Я. Головацький став прикладом і вирушив у тривалу мандрівку містечками й селами Галичини та Буковини, побувавши згодом і на Закарпатті. І. Вагилевич, виїхавши в гірські райони Галичини, робив не тільки фольклорні записи, а й агітував селян підніматися на боротьбу проти національного та соціального гніту. За антиім-

перську діяльність його було заарештовано і під конвоєм відправлено додому з категоричною вимогою не підбурювати більше народ.

Під час етнографічних подорожей «трійчани» через польського етнографа Жеготу Паулі, який також захоплювався українським фольклором, контактували з польськими підпільниками, котрі готували антиурядовий виступ. Однак ті не спокусилися їхніми намірами і зосередили зусилля на культурно-просвітницькій діяльності [9].

Перші сили члени гуртка «Руська трійця» випробували в рукописному збірнику власних поезій та перекладів під назвою «Син Русі» (1833 р.). В ньому чітко пролунали заклики до народного єднання та національного пробудження [12, с. 330]. Цей збірник зберігся до наших днів і був опублікований 1995 р. Він складався з 14 віршів, переважно підписаних криптонімами, зокрема М. Шашкевича — «Слово до читателів руського язика», «Дума»; М. Мінчакевича, О. Глинського та ін. [23, с. 164].

Наступним кроком у діяльності «трійчан» став підготовлений до друку збірник «Зоря» 1834 р. Він містив пісні, життєпис Богдана Хмельницького, оповідання з життя священників та оригінальні твори гуртківців. Лейтмотив збірки засуджував іноземне панування, ушляхетлював визвольну боротьбу народу, оспівував козацьких ватажків. Наголошуючи героїчне минуле українців, члени «Руської трійці» показували українській громаді можливий шлях до розв'язання національних проблем. Збірник містив заклик до єднання Галичан і Наддніпрянців [17, с. 394]. Тому цензура (як віденська, так і львівська) заборонила його публікацію.

Віденська цензура докладала зусиль, аби придушити паростки молодого українського руху в Галичині, боячись, що у перспективі він може стати проросійським. Львівська ж, віддзеркалюючи інтереси консервативних лідерів греко-католицької церкви, виступала не стільки проти змісту, скільки проти форми. Адже поява книжки українською мовою могла б зазіхнути на монополію й авторитет церковослов'яської. Професор морального богослов'я Львівського університету знайшов у «Зорі» чимало такого, що визнав через місцеві стосунки недозволеним і непридатним до друку [27, с. 1–3]. Врешті-решт М. Шашкевичу порадили писати «моральні речі для народу» на релігійну тематику, а рукопис про всяк випадок вилучили, провівши в помешканнях членів «Руської трійці» обшуки. Так молоді автори забороненої «Зорі» були звинувачені в ненадійності.

Проте навіть у ці складні й несприятливі часи діячі гуртка не припинили активно працювати. Ламаючи консервативну традицію, яка передбачала виголошення офіційних церковних промов латиною, польською чи німецькою, М. Шашкевич і ще двоє його друзів по «Руській трійці» прочитали релігійно-моральні проповіді у трьох церквах Львова українською мовою. Не

отримавши дозволу на це митрополита Михайла Левицького, «трійчани» вирішили спробувати [12, с. 330]. Устияновичу випала церква Руська, Ю. Величковському — церква св. Параскеви, а М. Шашкевичу й С. Плашкевичу — собор св. Юра. Як згадують сучасники, Плашкевич почав проповідь українською, а закінчив польською, бо злякався колючих очей, шепоту й шаркання ніг. «Неблагодатну» мову в церкві паства сприймала не дуже прихильно. Інші ж троє проповідували українською. Нікого на цей час не покарали [16, с. 18]. Як визнавали тодішні українці-львів'яни, ці релігійно-моральні проповіді піднесли «руський дух на сто процентів». Згодом М. Шашкевич уперше переклав українською Євангеліє (від Матфея й Іоана) [8, с. 62].

На діяльність членів «Руської трійці» впливало загальнослов'янське та загальноукраїнське піднесення. Так, Я. Головацький провадив активне листування з відомими діячами слов'янського відродження на Заході, зокрема з Павлом Шафариком, автором злободенних у ті часи праць «Історія слов'янської мови та літератури всіма наріччями» (1826 р.), «Про походження слов'ян» (1828 р.), «Слов'янські старожитності» (1837 р.). «Руська трійця» мала творчі контакти зі словаком Я. Колларом, сербами Г. Петровичем і Т. Павловичем, хорватом Ф. Курелацом, чехом К. Гавлічком. Були серед них поляки Н. Бельовський, Ю. Борковський та І. Мацейовський, інші просвітителі західного слов'янського світу [2, с. 414].

«Трійчани» підтримували тісні особисті контакти й творчо співпрацювали з українськими вченими. Так, у результаті листування з М. Максимовичем, О. Бодянським, І. Срезневським вони запозичили найкращі надбання національного піднесення Лівобережної та Слобідської України. Завдяки цим взаєминам «Руська трійця» вперше в суспільному русі внесла в програмні документи ідею возз'єднання всіх українських земель у складі майбутньої федерації. Ці стосунки давали можливість обійти цензурні перепони в Галичині й видати твори в Буді, Відні, Празі, Варшаві, Лейпцигу, Штутгарті, Москві та Петербурзі [22, с. 101].

Найактивнішим діячем «Руської трійці» був М. Шашкевич. Будитель заявляв, що українську літературу треба розвивати відповідно до запитів і потреб народу на основі його живої мови. 1836 р. він підготував «Читанку для діточок в народних училищах руських». Підручник було написано розмовною українською мовою, термін «читанка» також належить самому М. Шашкевичу. Політична «ненадійність» не дала «Читанці» змоги побачити світ і вона лише 1850 р. вийшла друком. М. Шашкевич готував граматики й словник української мови, але так і не встиг їх завершити [20, с. 62].

Найбільшим досягненням «Руської трійці» стало видання 1836 р. у Будапешті альманаху «Русалка Дністровая». Після невдачі з «Зорею» молоді патріоти не втратили ентузіазму. М. Шашкевич переконував гуртківців у тому,

що слід надрукувати руську книжку: якщо не у Львові, то у Відні, або ж в Угорщині. Саме тоді Я. Головацький перебував у Пештському університеті й зміг налагодити дружні контакти з відомими діячами слов'янського відродження для видання української збірки. М. Шашкевич з гуртківцями упорядкували «Русалку Дністровую» та знайшли кошти. Так, користуючись «м'якістю» цензури в Угорщині, наприкінці 1836 р. в Будимі побачила світ «Русалка Дністровая». І хоча визвольні мотиви в ній прозвучали значно слабкіше, ніж у «Зорі» (з огляду на цензуру), це був новаторський твір, перша народна книжка, «ластівка» нової демократичної культури. Увівши мову галицьких русинів у літературу, ця збірка довела, що між їхньою мовою і мовою українців з Російської імперії немає суттєвих розбіжностей, тож галичани й наддніпрянці — один народ [8, с. 185]. Саме звертаючи увагу на це її історичне значення, І. Я. Франко писав: «“Русалка”, вказуючи виразно єдність малоруського народу на Україні і в Галичині і признаючи свою цілковиту солідарність з тим новим рухом, котрий там розпочався враз із видавництвом збірників народних пісень та з виступленням літературним Квітки, Максимовича і Метлинського, підносить <...> протест — против розполовинення одного народу між дві держави» [26, с. 63].

Інтелігенція України з радістю зустріла альманах. У статті «О стихотворениях червонорусских» його високо оцінив М. Максимович. Т. Шевченко і М. Костомаров також ознайомилися з цим виданням. А серед членів таємного молодословацького союзу «Взаємність» у Братиславі він став на той час найпопулярнішою книжкою. Прогресивна чеська, сербська й польська молодь також схвально зустріла появу «Русалки Дністрової» [14, с. 8].

Девізом книги стали слова одного із представників чеського та слов'янського національного відродження Я. Коллара: «Не тоді, коли очі сумні, а коли руки дільні, розцвітає надія». Сам епіграф виконував кілька місій: він закликав українських інтелектуалів активно працювати на народній ниві й творити українську культуру, це по-перше, а по-друге, звертаючись до Коллара, галицькі будителі засвідчували солідарність з ідеями слов'янського відродження та єднання. Для цього докладали зусилля, щоб здійснити його і в Україні, зокрема в Галичині [21, с. 90].

Альманах «Русалка Дністровая» складається з передмови М. Шашкевича, своєрідного маніфесту відродження української літератури в Галичині, та чотирьох розділів: «Пісні народні», «Складання», «Переводи» і «Старина».

В передмові («Передслів'ї») М. Шашкевич оцінює альманах як загальноукраїнське явище національно-культурного відродження. Він вітає зачинателів розвитку нової літератури Наддніпрянської України, закликаючи галицьких громадсько-культурних діячів підтримати, збагачувати та розвивати її [21, с. 90–91].

Епіграф з Я. Коллара «Пісні народні є найбільш певна основа освіти, живої ученості, підпора народності, щит і окраса мови» відкриває перший розділ «Русалки Дністрової». Передмову до нього написав І. Вагилевич, котрий окреслив територіальний простір України — «з-поза гір Бескидських за Дон». Далі автор наголосив, що українці є одним із стародавніх слов'янських народів. Вони зберегли неоціненні «передвіцькі», тобто споконвічні, скарби усної словесності, обрядів і поведінки. М. Шашкевич, як редактор альманаху, вибрав з багатющої колекції записів фольклору 50 пісень, які, на його думку, найповніше розкривали духовний світ, мужню і поетичну душу його народу. Серед пісенного репертуару переважають історично-побутові твори та українські народні пісні про Морозенка, Коновченка, Довбуша, Бойчука, про те, як козаки взяли Варну. Зокрема було опубліковано пісню «Ой Морозе, Морозине, преславний козаче», яку записав Я. Головацький. Вперше тут оприлюднено й пісню «Гей, попід гай зелененький ходить Довбуш молоденький». Козак часто був центральною дійовою особою пісень [25, с. 14–15].

Розділ «Складання» мав десять художніх творів «трійчан». М. Шашкевич володів справжнім літературним талантом і був єдиним серед семінаристів, хто міг передати поетичні почуття чистою народною мовою, тому його перу належать сім творів: «Згадка», «Погоня», «Розпука», «Веснівка», «Туга за милою», «Сумрак вечірній», новела «Олена». Я. Головацький опублікував поезію «Два віночки», а І. Вагилевич — балади «Мадей», «Жулин і Калина». Так ці твори заклали в Західній Україні основи нової української літератури [8, с. 184–185].

Розділ «Переводи» містить переклади сербських народних пісень М. Шашкевича та Я. Головацького. Переклади виконували не одну місію: насамперед, вони знайомили українського читача з сербським фольклором, а також полум'яні слова перекладених народною мовою творів переконували читачку аудиторію в життєспроможності «руської» мови для впровадження її в найрізноманітніші сфери духовності народу. Так галицькі будителі доводили, що українська є рівноправною у колі сербської, чеської та інших слов'янських мов. За словами І. Франка, діячі «Руської трійці» вказували, що «далекий ясний образ свободної всеслов'янської федерації в освіті і спільній роботі політичній» [18].

У четвертому розділі «Старина» побратими-«трійчани», трактували минуле, історію України як добу героїзму та волелюбності, як неоціненне джерело для наслідування. Цей розділ показав, якою стародавньою є історія країни. Автори видання ознайомили читача з праслов'янською давниною як зі своєрідною Золотою добою цілісного гармонійного світу. Тут простежується романтична концепція М. Шашкевича щодо історії українців та її джерел. «Старина», на його думку, — живе джерело для пізнання душі народу, його історичного поступу в майбутнє. Історія — це процес, що тече від сьогодення в минулі часи, примушуючи стрепенутися душам українців як не «дзве-

нячою» народною піснею, то старовинними рукописами або книгами. Подвижник зобов'язує нас зберігати і збирати історичні пам'ятки, адже «старина» — «великий образ», «дзеркало, як вода, чисте, в котрім незмушенне являється лице століть» [25, с. 15–16]. Цей розділ містить і рецензію М. Шашкевича на збірник Й. Лозинського «Руское весіле» 1835 р. В ній Маркіян підтримав Й. Лозинського як збирача фольклорних творів і видавця. Але протест з його боку викликало видання збірки латинкою (абecedлом). Так проурядові австрійські кола намагалися культурно й політично розчленувати український народ і духовно знищити галичан. Цим самим рецензент показав серйозний чинник асиміляторських потуг поневолювачів народу. Тут дослідник знайде і анований показчик давніх рукописів бібліотеки Онуфріївського василіанського монастиря, що у Львові.

Видання «Русалки Дністрової» не обійшлося безкарно для її авторів. Цілком очевидно, що вони вийшли за межі культурно-просвітницької діяльності в політичну. Зміст «Русалки Дністрової» визначають три основні ідеї: «трійчани» визнавали необхідність єдності українського народу, який розділяли кордони різних держав, закликаючи до її поновлення. Будителі позитивно ставилися до суспільних рухів та уславлення народних ватажків — борців за соціальне та національне визволення. Разом з тим вони пропагували ідею власної державності й політичної незалежності [1, с. 240].

«Русалка Дністровая» стала підсумком ідейних шукань і своєрідним піком патріотичної діяльності «Руської трійці». Якщо в Пешті цензор греко-католицьких видань вважав, що збірка не є загрозою державному ладу, релігії та моралі, то його колега у Львові В. Левицький заборонив розповсюджувати її в Галичині. Ставлення австрійської влади до діяльності «Руської трійці» найкраще передали слова тогочасного директора львівської поліції, котрий люто заявив: «Ми ледве даємо собі ради з однією нацією (поляками. — *Н. П.*), а ці дурні голови хочуть ще розбудити мертво-поховану руську націю» [11, с. 416, 519].

Тираж альманаху «Русалка Дністровая» було конфісковано. По Галичині й Україні розійшлося лише 200 примірників. Якщо у Відні, Пешті та Загребі збірка продавалася, то у Львові її заборонили. 1845 р. тільки один примірник із 600, за розпорядженням цензора, надіслали Я. Головацькому до Львова. Його ж і передали до бібліотеки Львівського університету, де він зберігається досі. Решту арештованого накладу повернули Я. Головацькому 1849 р. Колекція Львівської наукової бібліотеки імені В. Стефаника є найчисленнішою за кількістю примірників «Русалки Дністрової» серед бібліотек і музеїв світу. В ній 12 книг [14, с. 9].

Переслідувана «Руська трійця» розпалася. В березні 1837 р. за участь у підпільному польському русі одного із семінаристів виключили з навчально-

го закладу. Поліція зробила ретельний обшук у кімнаті, де мешкав М. Шашкевич з іншими гуртківцями. Було знайдено заборонену літературу, зокрема брошуру Міцкевича «Пілігрим».

За тісної співпраці адміністрації й церковної верхівки над трьома упорядниками збірки було проведено слідство, під час якого всі вони гідно захищали право писати будь-які твори українською мовою. Про це М. Шашкевич заявив на допиті: «Я випробував свої сили руською мовою, оскільки це моя рідна мова, яка значно відрізняється від мови церковної і великоросійської (московської), і хотів заложити наріжний камінь для її дальшого розвитку і тим зарадити нестачі руської літератури» [19, с. 166; 20, с. 63].

1838 р. М. Шашкевича було висвячено на священника й переведено в одну з дрібних парафій. Переслідуваний світською і церковною владою, за півроку до кінця земної дороги, хворий на сухоти, подвижник осліп і оглух. Помер 1843 р., у 32 роки і в злиднях. Навіть ховати М. Шашкевича довелося в чужому склепі, з надією, що родина або ж парафіяльна громада з часом «стягнуться» на побудову фамільної гробниці. Зате вдячних слів на адресу померлого була захмарна кількість. Згадуючи це, сестра Юлія згодом з гіркою написала: «Поетам кадять після смерті, а за життя і їсти не дадуть». Лише через півстоліття прийшла до М. Шашкевича заслужена слава [27, с. 3].

Я. Головацькому тривалий час не надавали сану священника. Він довше від інших відстоював ідеї «Руської трійці». Після закінчення 1841 р. Львівського університету сім років служив греко-католицьким священником. Протягом 1833–1848 рр. був щиро відданий ідеї національної самобутності українців. 1846 р. у збірнику «Вінок русинам на обжинки» надрукував 20 сербських пісень у перекладі українською. Його стаття «Становище русинів у Галичині», яка побачила світ 1846 р. у Лейпцигу під псевдонімом Гаврило Русин, сколихнула громадську думку. А доповідь на «Соборі руських учених» 1848 р., за оцінкою академіка М. Возняка, була «науковим гімном в честь народної мови». В статті подається гостра критика колонізаторської політики польських владних класів, а також прислужництва і злочинної байдужості верхівки греко-католицької церкви до розвитку української культури [14, с. 10].

З відкриттям 19 жовтня 1948 р. у Львівському університеті кафедри української мови та літератури професор Я. Головацький очолив її, а в 1864–1866 рр. він був ректором цього навчального закладу. 1867 р. будитель жив і працював у Вільно (тепер Вільнюс, Литва), де очолював археологічну комісію для розбору стародавніх актів. Однак під впливом М. Погодіна перейшов на московфільські позиції й того ж 1867 р. емігрував до Російської імперії. Його найважливішою працею були «Народні пісні Галицької і Угорської Русі» (1878 р.). Помер «трійчанин» 1888 р. [4, с. 146].

3-поміж трьох засновників «Руської трійці» І. Вагилевич — особистість найбільш суперечлива. Його життя неординарне й найменше досліджене. 1839 р., склав екстерном іспити за Львівську духовну семінарію, аж 1845 р. висвятився й наступного 1846 р. одержав парафію. Під час «весни народів» Австро-Угорської імперії проповідував ідею польсько-українського союзу під зверхністю Польщі. Заохочений польськими політиками, залишив сільську парафію і став редактором польсько-українського тижневика «Дневник руський» та газети угруповання української шляхти «Руський Собор». На їхніх сторінках сформулював модерні засади українського націоналізму. Однак видання не мали підтримки в читачів і, проіснувавши понад два місяці, зазнали невдачі. Редактор залишився без посади та засобів для існування, бо самовільно залишив парафію греко-католицької церкви та був позбавлений духовного сану. Наляканий і обурений, Вагилевич перейшов до протестантської віри. Жив бідно, працював у польських видавництвах, бібліотеці Оссолінських, потім — у Львівському архіві [7, с. 268–269].

І. Вагилевич був активним збирачем і знавцем фольклору, писав українською й польською мовами, робив переклади з чеської.

Основна його мовознавча праця «Грамматика малоруської мови в Галичині». Його перу належить переклад «Слова о полку Ігоревім» зі старослов'янської на українську і польську. Етнографічні праці І. Вагилевича започаткували наукове вивчення мови та культури Гуцульщини [13, с. 6–7].

Отже, «Руська трійця» своє головне завдання вбачала в піднесенні статусу й авторитету української мови шляхом розширення сфери її вжитку. Вона сприяла зростанню національної свідомості українців, активізації національних процесів. Ця культурно-освітня організація започаткувала ідею нерозривної єдності всіх українських земель. На сьогодні всі завдання, котрі поставили «трійчани», є основою, наріжним каменем у вихованні патріотизму, палкої любові до Батьківщини громадян України, особливо молоді.

1. Бойко О. Д. Історія України: Навч. Посіб. / Бойко О. Д. — 3-тє вид., вип., доп. — К. : Академвидав, 2007. — 688 с.

2. Борисенко В. Й. Курс української історії: З найдавніших часів до ХХ століття: Навч. Посібник / Борисенко В. Й. — К. : Либідь, 1996. — 616 с.

3. Грицак Я. Й. Нарис історії України: формування модерної української нації ХІХ–ХХ ст.: Навч. посібник для учнів гуманіт. гімназій, ліцеїв, студентів іст. фак. вузів, вчителів / Грицак Я. Й. — К. : Генеза, 1996. — 360 с

3. Головацький Яків Федорович // Довідник з історії України : в 3 т. — Т. 1. — К. : Генеза, 1993. — 239 с.

4. Демкович-Добрянський М. Українсько-польські стосунки у ХІХ сторіччі / Демкович-Добрянський М. — Мюнхен : Український вільний університет, 1969. — 119 с.

5. Довідник з історії України. — Т. 3 (Р — Я) / За ред. І. З. Підкови, Р. М. Шуста. — К. : Генеза, 1999. — 688 с.

6. З «Руської трійці» // Український історичний календар '96. — Вип. 2. — К. : Україна, 1995. — 387 с.

7. Історія України: нове бачення / під ред. В. А. Смолія. — К. : Альтернативи, 2000. — 464 с.

8. Кондратюк К. Нариси історії українського національно-визвольного руху XIX ст. / Кондратюк К. — Тернопіль, 1993.

9. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. — 1939 р.). / Кугутяк М. — Івано-Франківськ : Плай, 1993. — 202 с.

10. Лисяк-Рудницький І. Українці в Галичині під австрійським пануванням / І. Лисяк-Рудницький // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе : в 2 т. / Лисяк-Рудницький І. — Т. 1. — К. : Основи, 1994. — 554 с.

11. Литвин В. М. Історія України : Навч. Посібник / Литвин В. М., Мордвінцев В. М., Слюсаренко А. Г. — К. : Знання-Прес, 2002. — 669 с.

12. Лобарчук О. Я проклятий стражденник із серцем метушливим... / О. Лобарчук // Урядовий кур'єр. — 2011. — 27 жовтня. — С. 4–7.

13. Мельник О. Подвиг «Руської трійці» / О. Мельник // Українська газета «Плюс». — № 45. — 2008. — 18–31 грудня. — С. 8–11.

14. Мигало Д. Д. Теорія і методи наукової творчості: навч. посібник / Мигало Д. Д. — Х. : ВД ІНЖЕК, 2007. — 424 с.

15. Музиченко Я. Будитель «П'ємонту» / Я. Музиченко // Україна молода. — 2011. — 6 листопада. — С. 17–19.

16. Новий довідник: Історія України. — К. : КАЗКА, 2005. — 736 с.

17. Петраш О. Руська трійця. М. Шашкевич, І. Вагілевич, Я. Головацький та їхні літературні послідовники / Петраш О. — Вид. 2-е, доп. — К. : Дніпро, 1986. — 227 с.

18. «Русалка Дністровая». Документи і матеріали. — К. : Наукова думка, 1989. — 166 с.

19. Сарбей В. Е. Національне відродження України / Сарбей В. Е. — К. : Альтернативи, 1999. — 336 с.

20. Стеблій Ф. Русалка Дністровая / Ф. Стеблій // Довідник з історії України. — Т. 3 (Р — Я) / За ред. І. З. Підкови, Р. М. Шуста. — К. : Генеза, 1999. — С. 90–91.

21. Стеблій Ф. Руська трійця / Ф. Стеблій // Довідник з історії України. — Т. 3 (Р — Я) / За ред. І. З. Підкови, Р. М. Шуста. — К. : Генеза, 1999. — С. 99–101.

22. Стеблій Ф. Син Русі / Ф. Стеблій // Довідник з історії України. — Т. 3 (Р — Я) / За ред. І. З. Підкови, Р. М. Шуста. — К. : Генеза, 1999. — С. 164.

23. Тимошенко О. Особистісна спрямованість освіти як відповідь на виклик глобалізації / О. Тимошенко // Вища освіта України. — 2009. — № 1. — С. 63–73.

24. Ткачук М. Світло «Русалки Дністрової» / М. Ткачук // Дзеркало тижня. — 2007. — 5 жовтня. — С. 12–16.

26. Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890. З останніх десятиліть XX ст. / І. Франко // Зібрання творів : у 50 т. — К. : Наукова думка, 1976—1986. — Т. 41. — 1984. — 682 с.

27. Шпак В. Будитель Галичини / В. Шпак // Урядовий кур'єр. — 2011. — 5 листопада. — С. 1–3.

1. Boyko O. D. Istoryia Ukrayiny: Navch. Posib. / Boyko O. D. — 3-tye vyd., vyp., dop. — K. : Akademydav, 2007. — 688 s.

2. Borysenko V. Y. Kurs ukrayins'koyi istoriyi: Z naydavnishykh chasiv do XX stolittya: Navch. Posibnyk / Borysenko V. Y. — K. : Lybid', 1996. — 616 s.

3. Hrytsak Ya. Y. Narys istoriyi Ukrayiny: formuvannya modernoyi ukrayins'koyi natsiyi XIX–XX st.: Navch. posibnyk dlya uchniv humanit. himnazyi, litseyiv, studentiv ist. fak. vuziv, vchyteliv / Hrytsak Ya. Y. — K. : Heneza, 1996. — 360 s

3. Holovats'kyy Yakiv Fedorovych // Dovidnyk z istoriyi Ukrainy : v 3 t. — T. 1. — K. : Heneza, 1993. — 239 s.
4. Demkovych-Dobryans'kyy M. Ukrayins'ko-pol'ski stosunki u XIX storichchi / Demkovych-Dobryans'kyy M. — Myunkhen : Ukrayins'kyy vil'nyy universytet, 1969. — 119 s.
5. Dovidnyk z istoriyi Ukrainy. — T. 3 (R — Ya) / Za red. I. Z. Pidkovy, R. M. Shusta. — K. : Heneza, 1999. — 688 s.
6. Z «Rus'koyi triytsi» // Ukrayins'kyy istorychnyy kalendar'96. — Vyp. 2. — K. : Ukrainyina, 1995. — 387 s.
7. Istoryya Ukrainy: nove bachennya / pid red. V. A. Smoliya. — K. : Al'ternatyvy, 2000. — 464 s.
8. Kondratyuk K. Narysy istoriyi ukrayins'koho natsional'no-vyzvol'noho rukhu XIX st. / Kondratyuk K. — Ternopil', 1993.
9. Kuhutyak M. Halychyna: storinky istoriyi. Narys suspil'no-politychnoho rukhu (XIX st. — 1939 r.). / Kuhutyak M. — Ivano-Frankivs'k : Play, 1993. — 202 s.
10. Lysyak-Rudnyts'kyy I. Ukrayintsi v Halychyni pid avstriys'kym panuvanniam / I. Lysyak-Rudnyts'kyy // Lysyak-Rudnyts'kyy I. Istorychni ese : v 2 t. / Lysyak-Rudnyts'kyy I. — T. 1. — K. : Osnovy, 1994. — 554 s.
11. Lytvyn V. M. Istoryya Ukrainy : Navch. Posibnyk / Lytvyn V. M., Mordvintsev V. M., Slyusarenko A. H. — K. : Znannya-Pres, 2002. — 669 s.
12. Lobarchuk O. Ya proklyaty strazhdennyk iz sertsem metushlyvym... / O. Lobrachuk // Uryadovyy kur"yer. — 2011. — 27 zhovtnya. — S. 4–7.
13. Mel'nyk O. Podvyh «Rus'koyi triytsi» / O. Mel'nyk // Ukrayins'ka hazeta «Plyus». — # 45. — 2008. — 18–31 hrudnya. — S. 8–11.
14. Myhalo D. D. Teoriya i metody naukovoyi tvorchosti: navch. posibnyk / Myhalo D. D. — X. : VD INZhEK, 2007. — 424 s.
15. Muzychenko Ya. Budytel' «P"yemontu» / Ya. Muzychenko // Ukrainyina moloda. — 2011. — 6 lystopada. — S. 17–19.
16. Novyy dovidnyk: Istoryya Ukrainy. — K. : KAZKA, 2005. — 736 s.
17. Petrash O. Rus'ka triytsya. M. Shashkevych, I. Vahylevych, Ya. Holovats'kyy ta yik-hni literaturni poslidovnyky / Petrash O. — Vyd. 2-e, dop. — K. : Dnipro, 1986. — 227 s.
18. «Pusalka Dnistrovaya». Dokumenty i materily. — K. : Naukova dumka, 1989. — 166 c.
19. Sarbey V. E. Natsional'ne vidrodzhennya Ukrainy / Sarbey V. E. — K. : Al'ternatyvy, 1999. — 336 s.
20. Steblyi F. Rusalka Dnistrovaya / F. Steblyi // Dovidnyk z istoriyi Ukrainy. — T. 3 (R — Ya) / Za red. I. Z. Pidkovy, R. M. Shusta. — K. : Heneza, 1999. — S. 90–91.
21. Steblyi F. Rus'ka triytsya / F. Steblyi // Dovidnyk z istoriyi Ukrainy. — T. 3 (R — Ya) / Za red. I. Z. Pidkovy, R. M. Shusta. — K. : Heneza, 1999. — S. 99–101.
22. Steblyi F. Syn Rusi / F. Steblyi // Dovidnyk z istoriyi Ukrainy. — T. 3 (R — Ya) / Za red. I. Z. Pidkovy, R. M. Shusta. — K. : Heneza, 1999. — S. 164.
23. Tymoshenko O. Osobystisna spryamovanist' osvity yak vidpovid' na vyklyk hlobalizatsiyi / O. Tymoshenko // Vyshcha osvita Ukrainy. — 2009. — # 1. — S. 63–73.
24. Tkachuk M. Svitlo «Rusalky Dnistrovoyi» / M. Tkachuk // Dzerkalo tyzhnya. — 2007. — 5 zhovtnya. — S. 12–16.
26. Franko I. Narys istoriyi ukrayins'ko-rus'koyi literatury do 1890. Z ostannikh desyatyli' XX st. / I. Franko // Zibrannya tvoriv : u 50 t. — K. : Naukova dumka, 1976—1986. — T. 41. — 1984. — 682 s.
27. Shpak V. Budytel' Halychyny / V. Shpak // Uryadovyy kur"yer. — 2011. — 5 lystopada. — S. 1–3.